

بررسی ویژگی های اقتصادی و اجتماعی زنان بی فرزند و تک فرزند ایرانی

علیرضا زارعی 09178549037

دانشجوی کارشناسی ارشد جمعیت‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد alizarei1015@gmail.com

محمد تر کاشوند مرادآبادی

عضو هیات علمی، گروه جمعیت‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، m.torkashvand@yazd.ac.ir

مهدی میرجلیلی دانشجوی کارشناسی ارشد جمعیت‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه

یزد mehdi.mirjalili@stu.yazd.ac.ir

✓چکیده:

✓مقدمه: آمارهای جمعیتی در ایران نشان از باروری پایین و گرایش زوج‌های جوان به فرزندآوری محدود دارد. کاهش فرزندآوری به دو فرزند و کمتر و ادامه آن در آینده، میتواند منجر به رشد منفی جمعیت در کشور شود. از سوی دیگر باروری پایین و تک‌فرزندی منجر به سالمندی بیشتر جمعیت در کشور خواهد شد. هدف تحقیق حاضر بررسی ویژگی‌های زنان با باروری پایین (تک‌فرزند و بی‌فرزند) در کشور ایران است. شناخت ویژگی‌های این زنان می‌تواند به سیاست‌گذاری بهتر در جهت افزایش باروری منجر شود.

✓روش: روش تحقیق کمی و تحلیل ثانویه داده جمع آوری شده در سرشماری سال ۱۳۹۵ است. یکی از سوالات پرسش شده از زنان در پیمایش دو درصد سرشماری، تعداد فرزندان است. از طریق این سوال، به گروه‌بندی زنان به سه گروه بی‌فرزند، تک‌فرزند و بیش از دو فرزند پرداخته شده و به مقایسه ویژگی‌های آنان پرداخته شده است.

✓یافته‌ها: از آنجایی که سن یک عامل مهم در فرزندآوری است به کنترل سن در تحلیل پرداخته شده و یافته‌ها نشان از این است که ۶۳.۹٪ از زنان زیر ۳۵ سال در گروه تک‌فرزند و بدون فرزند هستند و زنان ۳۵ سال به بالا ۱۹ درصد در این گروه می‌باشند. متغیرهای تحصیلات، وضع سکونت، وضع اشتغال و وضع زناشویی تأثیرگذار بر وضعیت بی‌فرزندی و تک‌فرزندی زنان دارند.

✓بحث و نتیجه‌گیری: تک‌فرزندی و بی‌فرزندی به عنوان پدیده شایع در جامعه ایران وجود ندارد، در این حال در زنان با سنین پایین‌تر رو به افزایش است. نیاز است در سیاست‌گذاری‌های جمعیتی صرفاً تشویق فرزندآوری متمرکز بر فرزند سوم و بالاتر نباشد، بلکه فرزند اول و دوم نیز مورد تشویق قرار بگیرد. در واقع یکی از عوامل مؤثر بر میزان باروری کل در کشور ایران، وجود زنان بی‌فرزند است. با کاهش تعداد این زنان و رسیدن آنها به فرزند اول، میتوان میزان باروری در کشور را افزایش داد.

✓واژگان کلیدی: تک‌فرزندی، بی‌فرزندی، باروری، باروری پایین، ایران

مقدمه

اولین هسته زندگی اجتماعی بشر از خانواده آغاز می‌گردد. تغییرات ارزشی در حوزه خانواده بر جامعه تأثیر می‌گذارد و البته تغییر در عرصه‌های گوناگون جامعه نیز در مناسبات خانوادگی مؤثر خواهد بود. یکی از عرصه‌هایی که در کشور ما در این سال‌ها دستخوش تحولات بسیاری شده، کنش‌های فرزندآوری افراد و خانواده‌ها، به ویژه زنان است.

داده‌های آماری حکایت از کاهش نرخ باروری در چند دهه گذشته می‌کند (کلانتری، بیگ محمدی، و زارع شاه آبادی، ۱۳۸۴)؛ تا جایی که در سال‌های اخیر تعداد فرزندان یک مادر حتی کمتر از شاخص لازم در جایگزینی نسل‌ها (۱/۲ فرزند) است (حسینی، وبگی، ۱۳۹۳).

محققان، زنان بی‌فرزند ارادی را به عنوان زنانی تعریف کرده‌اند که در سن فرزندآوری قرار دارند اما قصد ندارند فرزند داشته باشند. زنانی که بی‌فرزند ارادی یا داوطلبانه هستند در تقابل با زنانی قرار می‌گیرند که در حال حاضر فرزند ندارند اما در آینده فرزندآوری را تجربه خواهند کرد و به عنوان بی‌فرزند موقت تعریف می‌شوند. کسانی که می‌خواهند یا خواسته‌اند که فرزند داشته باشند اما به دلیل مشکلات باروری قادر به داشتن فرزند نبوده‌اند را تحت عنوان بی‌فرزند غیرارادی تعریف کرده‌اند. مطالعات نشان داده است که افزایش مشکلات اقتصادی و نگرانی در مورد تأمین آینده فرزندان از مهمترین دلایل عدم تمایل به فرزندآوری گزارش شده است.

البته گاهی خانواده تک‌فرزند نیز وجود داشته است. بنابراین؛ این نوع تک‌فرزندی در گذشته چندان به میل و خواسته خانواده‌ها گره نخورده بود و اگر خانواده‌های با یک فرزند عمر خود را سپری می‌کرد، این خواسته چندان به انتخاب خانواده وابسته نبود. این حالت را می‌توان «تک‌فرزندی طبیعی» نام نهاد. این نوع تک‌فرزندی الگوی غالب فرزندآوری نبود، بلکه باروری در سطح بسیار بالایی بود و اغلب خانواده‌ها تعداد زیادی فرزند داشتند که برخی از این فرزندان بر اثر مرگ و میر بالا جان خود را از دست می‌دادند

مواد و روش‌ها

رویکرد تحقیق حاضر از نوع کمی با روش تحلیل ثانویه است. این تحقیق براساس داده‌های خام دو درصد سرشماری سال ۱۳۹۵ که در درگاه ملی مرکز آمار ایران در دسترس است صورت گرفته است. در تحقیق حاضر هدف مطالعه بررسی عوامل اجتماعی، اقتصادی زنان بی‌فرزند و تک‌فرزند ایران است. جامعه مورد پژوهش شامل زنان ۱۵ تا ۴۹ ساله ازدواج کرده است.

هدف تحقیق حاضر بررسی ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی زنان تک‌فرزند و بی‌فرزند، شامل بعد اجتماعی (تحصیلات) و بعد اقتصادی (وضع فعالیت، محل سکونت خانوار) است.

متغیر تعداد فرزند برگرفته از سوال تعداد فرزندان زنده به دنیاآورده زنان است که در سه گروه بدون فرزند، دارای یک فرزند و دارای دو فرزند و بیشتر گروه بندی شده است.

از آنجایی که سن زنان یک متغیر تأثیرگذار در تعداد فرزندان آنها است، لذا متغیر سن کنترل شده و نتایج تحقیق در دو گروه سنی زنان زیر ۳۵ سال و بالای ۳۵ ساله ارائه شده است.

یافته‌ها

تعداد فرزندان				
سن زنان	بدون فرزند	دارای یک فرزند	۲ فرزند بیشتر	جمع
۱۵ تا ۳۵ ساله	47020	64257	62917	174194
	۲۷.۰٪	۳۶.۹٪	۳۶.۱٪	۱۰۰.۰٪
۳۵ تا ۵۰ ساله	7679	20156	118830	146665
	۵.۲٪	۱۳.۷٪	۸۱.۰٪	۱۰۰.۰٪

تعداد فرزندان و تحصیلات				
سن	تعداد فرزندان			جمع
	بدون فرزند	دارای یک فرزند	دو فرزند و بیشتر	
زیر ۳۵	درصد	27.5%	37.6%	34.9%
	بی سواد	1029	1536	4587
	درصد	14.4%	21.5%	64.1%
	جمع	46946	62428	62906
بالای ۳۵	درصد	5.8%	15.0%	79.9%
	بی سواد	1105	1053	16927
	درصد	5.1%	15.0%	88.7%
	جمع	7643	20152	118822

وضعیت فعالیت و تعداد فرزند				
سن	تعداد فرزندان			جمع
	بدون فرزند	دارای یک فرزند	دو فرزند و بیشتر	
زیر ۳۵	وضعیت فعالیت	۶۲۴۲	۶۰۰۳	۲۸۹۳
	درصد	۳۶.۴٪	۳۵.۰٪	۲۸.۶٪
	شاغل	۱۹۳۵	۱۱۶۴	۹۲۵
	درصد	۴۸.۱٪	۲۸.۹٪	۲۳.۰٪
بالایی	وضعیت فعالیت	۴۶۹۳۸	۶۴۲۳۵	۶۲۸۹۰
	درصد	۲۷.۰٪	۳۶.۹٪	۳۶.۱٪
	شاغل	۱۵۱۷	۴۳۰۲	۱۴۱۹۸
	درصد	۷.۶٪	۲۱.۵٪	۷۰.۹٪

وضعیت فعالیت و تعداد فرزند				
سن	تعداد فرزندان			جمع
	بدون فرزند	دارای یک فرزند	دو فرزند و بیشتر	
زیر ۳۵	سکونت	21376	28809	19722
	درصد	30.6%	41.2%	28.2%
	غیر آپارتمان	24187	33905	41383
	درصد	24.3%	34.1%	41.6%
بالایی	سکونت	3128	11363	41041
	درصد	5.6%	20.5%	73.9%
	غیر آپارتمان	4266	8547	75719
	درصد	4.8%	9.7%	85.5%

نتایج و بحث

در تحلیل جدول شماره (۱) تعداد فراوانی ما ۳۲۰۸۵۹ نفر می‌باشد که آن را به دو گروه زیر ۳۵ ساله‌ها و بالای ۳۵ ساله‌ها تقسیم کرده‌ایم. در گروه زیر ۳۵ ساله‌ها ۲۷ درصد از فراوانی ما بدون فرزند ۳۶.۹ درصد دارای یک فرزند می‌باشند و ۳۶.۱ درصد بیشتر از دو فرزند دارند. اما در گروه سنی ۳۵ ساله به بالا فراوانی گروه بدون فرزند و دارای یک فرزند ۱۹ درصد می‌باشد و ۸۱ درصد بیش از دو فرزند دارند.

در تحلیل جدول دوم زنان زیر ۳۵ ساله با سواد ۶۵.۱ درصد دارای یک فرزند یا بدون فرزند می‌باشند و ۳۴.۹ درصد دو فرزند یا بیشتر دارند اما زنان زیر ۳۵ بی سواد ۱۴.۱ درصد بدون فرزند می‌باشند و ۲۱.۵ درصد دارای یک فرزند هستند و ۶۴.۱ درصد دارای بیش از دو فرزند می‌باشند. اما در زنان ۳۵ ساله به بالا ۵.۱ درصد بدون فرزند می‌باشند و ۱۵ درصد دارای یک فرزند هستند و ۷۹.۹ درصد بیش از دو فرزند دارند. زنان ۳۵ ساله بیسواد ۵.۲ درصد بدون فرزند می‌باشند و ۱۳.۷ درصد دارای یک فرزند و ۸۱ درصد بیش از دو فرزند دارند.

در تحلیل جدول سوم در زنان زیر ۳۵ ساله ۳۶.۴ درصد شاغل بدون فرزند می‌باشند زنان بیکار بدون فرزند ۵۱.۲ درصد و زنان در حال تحصیل ۶۷.۸ درصد و زنان خانه‌دار ۲۱.۴ درصد ۲۳.۱ درصد درآمد بدون کار و ۴۸.۱ درصد سار بدون فرزند می‌باشند. زنان دارای یک فرزند شاغلین ۳۵ درصد، بیکارین ۳۲.۱ درصد در حال تحصیل ۲۲.۵ درصد خانه‌دار ۳۸.۶ درصد درآمد بدون کار ۳۵.۳ درصد و سایر ۲۸.۹ درصد را تشکیل می‌دهند. اما زنان دارای دو فرزند بیشتر ۲۸.۶ درصد شاغل ۱۶.۷ درصد بیکار ۹.۸ درصد در حال تحصیل ۴۰ درصد خانه‌دار درآمد بدون کار ۴۱.۷ درصد و سایر ۲۳ درصد را تشکیل می‌دهند و اما در زنان ۳۵ ساله به بالا ۷.۶ شاغلین و ۱۰ درصد بیکارین ۹.۸ درصد در حال تحصیل ۴.۶ درصد خانه‌دار ۵۵.۳ درصد درآمد بدون کار ۸.۴ درصد سایر دارای هیچ فرزند نمی‌باشند. در زنان دارای یک فرزند ۲۱.۵ درصد شاغلین ۲۶.۶ درصد بیکار ۲۳.۸ درصد در حال تحصیل ۱۲ درصد خانه‌دار ۱۵.۴ درصد درآمد بدون کار و ۲۰.۷ درصد سایر را تشکیل می‌دهند. اما زنان دارای دو فرزند و بیشتر ۷۰.۹ درصد شاغلین و ۶۳.۳ درصد بیکارین ۶۶.۴ درصد در حال تحصیل ۸۳.۴ درصد خانه‌دار ۷۹.۳ درصد درآمد بدون کار و ۷۰.۹ درصد سایر می‌باشند. در تحلیل جدول شماره چهار کسانی که در خانه (یعنی خانه‌ای تحت تملک) زندگی می‌کنند ۳۰.۶ درصد بدون فرزند ۴۱.۲ درصد دارای یک فرزند و ۲۸.۲ درصد دارای بیش از دو فرزند می‌باشند. کسانی که در آپارتمان ۲۴.۳ درصد بدون فرزند و ۳۴.۱ درصد دارای یک فرزند و ۴۱.۶ درصد دارای بیش از دو فرزند می‌باشند. کسانی که در چادر (الوتک) ۲۴.۱ درصد بدون فرزند ۲۸.۹ درصد دارای یک فرزند و ۴۷ درصد بیش از دو فرزند دارند و سایر ۳۱.۶ درصد بدون فرزند ۳۲.۷ درصد یک فرزند و ۳۵.۸ درصد بیش از دو فرزند دارند. اما زنان بالای ۳۵ ساله ۵۵.۶ درصد بدون فرزند ۲۰.۵ درصد یک فرزند و ۷۳.۹ درصد بیش از دو فرزند دارند و در خانه زندگی می‌کنند. ۴۸.۸ درصد بدون فرزند ۹.۷ درصد دارای یک فرزند و ۸۵.۵ درصد بیش از دو فرزند دارند. و در آپارتمان زندگی می‌کنند در چادر (الوتک) ۷.۹ درصد بدون فرزند ۶۶.۹ درصد دارای یک فرزند و ۸۵.۱ درصد بیش از دو فرزند دارند. سایر ۱۱.۵ درصد بدون فرزند ۹.۹ درصد دارای یک فرزند و ۷۸.۶ درصد بیش از دو فرزند دارند.

منابع

حسینی، حاتم، وبگی، بلال (۱۳۹۳). تعیین‌کننده‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و جمعیت‌شناختی تمایلات فرزندآوری زنان همسر دار مراجعه‌کننده به مراکز بهداشتی-درمانی همدان در سال ۱۳۹۱. نشریه علمی-پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه، ۱(۱۸)، ۳۵-۴۳.

کلانتری، صمد، بیگ محمدی، حسن، و زارع شاه آبادی، اکبر (۱۳۸۴). عوامل جمعیتی مؤثر بر باروری زنان یزد در سال ۱۳۸۳. نشریه پژوهش زنان، ۳(۳)، ۱۵۶-۱۳۷.

Kelly M. Women's voluntary childlessness: a radical rejection of motherhood. Women's Studies Quarterly 2009; 37:157-172.